

LASTENHOITO, INVESTOITU LAPSI JA LAPSEN ÄÄNI¹

Katja Repo

Se, miten lastenhoito on organisoitu, on keskeinen osa pienten lasten arkea ja kokemusmaailmaa. Uusi, 1980-luvulta voimistunut lapsuuden tutkimus korostaa lasten äänen ja lasten kokemusten tutkimisen tärkeyttä. Tästä huolimatta meillä on hyvin vähän tietoa siitä, miten lapset kokevat hyvän hoidon tai arvottavat lastenhoitopolitiikan kulmakiviä.

Lastenhoitopolitiikan tavoitteena on perheiden arkisen kasvatustehävän tukeminen ja vanhempien työssäkäynnin edistäminen. Samalla tavoitellaan lasten etua. Tiedämme, että hyvä hoito, kasvatusta ja opetus tuottavat lapselle sellaisia sosiaalisia ja kognitiivisia valmiuksia, jotka tukevat hänen kehitystään aikuisuuteen. Pienet lapset tarvitsevat kuitenkin jatkuvaa hoitoa ja kasvatusta. Alle vuoden ikäisten lasten pääasiallisia hoitajia ovat yleensä hänen vanhempansa. Lapsen kasvaessa kasvatusta ja hoitovastuuta laajenevat, ja lapset osallistuvat yhä useammin kodin ulkopuolisiin varhaiskasvatuspalveluihin.

Se, miten lasten hoito ja kasvatusta on organisoitu, määrittää kokonaisvaltaisesti heidän arkeaan ja elinpiiriään. Mutta tiedämmekö, mitä lastenhoito lapsille merkitsee tai miten he hyvän hoidon ymmärtävät?

¹ Teksti on osa Suomen Akatemian strategisen tutkimuksen neuvoston rahoittamaa CHILDCARE-konsortiotutkimushanketta.

Ja onko meillä näkemystä siitä, miten lastenhoitopolitiikkaa tulisi kehittää lasten näkemysten pohjalta? Tarkastelen tässä esseessä lapsen äänen kuulemisen mahdollisuuksia lastenhoitopolitiikan kentällä ja esitän, että lapset, myös alle kouluikäiset, tulisi ymmärtää aktiivisina oman aikansa kansalaisina, jotka osaavat tuottaa merkityksellistä tietoa ympäröivästä maailmasta. Lähdän liikkeelle suomalaisen lastenhoidon politiikan jännitteistä ja lapsesta yhteiskunnallisen investoinnin kohteena.

Suomalainen lastenhoitopolitiikka tarjoaa vaihtoehtoja

Suomalainen lastenhoitopolitiikka on hyvin erityinen ja tarjoaa lastenhoitoa koskevilla ratkaisuilla vanhemmille mahdollisuuden valintaan. Vanhempainvapaan jälkeen perheet voivat turvautua kunnallisiin lastenhoitopalveluihin heille lakisääteisesti taattuna oikeutena. Jos perheet eivät kuitenkaan halua tätä oikeuttaan käyttää, yhteiskunta tukee kunnalliselle palvelulle rinnakkaisia hoitomuotoja: informaalia hoivaa ja markkinapohjaisia ratkaisuja. Kotihoidon tuki mahdollistaa lapsen kotihoidon siihen asti, kunnes lapsi täyttää kolme vuotta. Yksityisen hoidon tuki kattaa osan yksityisten lastenhoitopalvelujen kustannuksista. Useat kunnat tarjoavat vanhemmille vielä palveluseleitä lasten varhaiskasvatuspalvelujen ostamiseen tai muita kunnallisia lisäetuksia, jotka tukevat informaaleja ja markkinapohjaisia hoitoratkaisuja.

Lastenhoitopolitiikkamme edustaa hoivan sekataloutta: lähes kaikki lastenhoitomuodot ovat yhteiskunnan tukemia informaaleista ratkaisuista kaupalliseen hoivaan. Näyttää myös siltä, että vanhemmat ovat pääosin tyytyväisiä lastenhoitoratkaisuihinsa. Suurin osa perheistä on pystynyt järjestämään lastensa hoidon haluamallaan tavalla (Miettinen 2012, 20) ja kokemukset lastenhoidosta ovat pääsääntöisesti positiivisia. Kotihoidon valinneet vanhemmat perustelevat kotihoitoa lapsen etuna, kunnallisen päivähoidon laatuselvitykset puhuvat käyttäjien tyytyväisyydestä, ja näkemykset yksityisistä ratkaisuksista ovat yleensä myönteisiä. Poliittiset päättäjät toteavatkin kuin yhdestä suusta,

että järjestelmämme tukee monipuolisesti perheiden mahdollisuuksia järjestää pienten lasten hoito vanhempien haluamalla tavalla.

Lasten kannalta tilanne ei ole kuitenkaan yhtä ristiriidaton. Suomalaiset lapset osallistuvat varhaiskasvatuspalveluihin vähemmän kuin missään muussa Pohjoismaassa. Vuonna 2013 lähes puolet alle kolmevuotiaista hoidettiin kotona, ja 3–5-vuotiaistakin päivähoidossa hoidettiin noin kahta kolmesta. Kuitenkin jos perheen nuorimmasta lapsesta maksetaan lasten kotihoidon tukea, ovat heidän muut alle kouluikäiset sisaruksensa pääsääntöisesti kotihoidossa. Monet kunnat myös edellyttävät, että ollakseen oikeutettuja erilaisiin kunnallisiin kotihoidon tuen kuntalisiin, perheen tulee hoitaa kaikki alle kouluikäiset lapsensa kotona. Kotihoidossa ovat yleisemmin pienituloisten tai maahanmuuttajataustaisten perheiden lapset. Lasten kannalta politiikkamme tuottaakin jakoja: moni kotihoidossa oleva maahan tullut samoin kuin suomalaislapsi jää ammatillisen varhaiskasvatuksen ulkopuolelle.

Investoitu lapsi

Jälkimodernin ajan lapset ovat yhä keskeisemmällä tavalla sijoituskohteita. Taloussosiologian tutkija Viviana A. Zelizer (1985) esittää, että lapset ovat postmodernin ajan vanhemmille emotionaalisesti korvaamattomia tuottamalla vanhempiensa elämään kaivattua sisältöä ja merkityksen tunnetta. Lapset edustavat vaihtuvien identiteettien ja moninaisten elämäntapojen maailmassa vanhemmilleen myös pysyvyyttä. Tunneside lapseen ei kärsi samanlaisesta luottamuspulasta kuin nykyajan avioliitot, pari- ja ystävyys-suhteet tai vaikkapa luokkasolidarisuus. (Jenks 1996; Wyness 2006.)

Myös taloudellisen menestyksen katsotaan vaativan investointia lapsiin. Tietoyhteiskunnan ja yhä nopeammin globalisoituvien markkinoiden aikakautena kansallista innovaatio- ja kilpailukykyä edistetään panostamalla inhimilliseen ja sosiaaliseen pääomaan. Siksi tulevaisuuden työntekijöitä eli lapsia halutaan kouluttaa, osallistaa ja voimaannuttaa – jo hyvin pienestä pitäen. (Esping-Andersen 2002; Lister 2003; Strandell 2012.)

Laadukkaat varhaiskasvatuspalvelut ovat investointiajattelun airut. Poliitiikka-asiakirjoissa niihin viitataan palveluna, joka tarjoaa hyvän alun lapsen elämälle. Myös tutkimus korostaa varhaiskasvatuksen etuja: oppimisen edellytykset nimenomaan varhaislapsuudessa luovat pohjan myöhemmälle oppimiselle. Varhaiskasvatus nähdään yhtenä tuloksellisimmista ja kustannustehokkaimmista keinoista varmistaa, että kaikki lapset saavat mahdollisuuden kehittää taitojaan ja kykyjään täysimääräisesti. Investointina varhaiskasvatus ei myöskään ainoastaan tasoita lasten välisiä eroja, vaan myös sen tuotto arvioidaan erittäin korkeaksi. Varhaiskasvatuksen edut korostuvat kuitenkin riskiperheiden kohdalla. (Sipilä & Österbacka 2013.)

Kehityopsykologisessa keskustelussa investointikeskustelu paikantuu vanhempien lapsilleen omistaman ajan sekä äidin ja lapsen välisen kiintymyssuhteen merkitykseen. Kiintymyssuhteen rakentamisen näkökulmasta lapset, ainakaan pienet lapset, eivät kaipaa niinkään yhteiskunnallista panostusta varhaiskasvatuspalveluihin, vaan pikemminkin sitä, että yhteiskunta huomioi vanhemman ajan tärkeyden lasten arjessa. Näkökulma puhuu kotihoidon tukemisen puolesta argumentoimalla muun muassa, että ”lapsen kehityksen kannalta on selkeästi parempi vaihtoehto, että äidit hoitavat lapsia kotona” (Ilta-Sanomat 21.3.2012 / Keltikangas-Järvinen) tai että ”pienellä lapsella tulee olla oikeus oman vanhemman syliin” (Helsingin Sanomat 4.3.2012 / Räsänen). Kotihoidon valinneet vanhemmat korostavatkin rauhallisen ja kiireettömän arjen positiivisia vaikutuksia lapsen kehitykseen.

Investointinäkökulmista huolimatta lastenhoidon kysymykset ovat vanhemmille haasteellisia. Mistä voi tietää, että valittu hoitomuoto on sittenkin lapsen edun mukainen tai kuinka varmistaa lapsen tasapainoinen kehitys? Lastenhoitoon liittyvien valintojen tekemistä ei varmastikaan helpota se, että julkisuudessa lastenhoitoa koskeva keskustelu on usein hyvin mustavalkoista. Palveluilla ja kotihoidolla, kummallakin, on omat kannattajansa, ja toisinaan eronteot linjojen välillä ovat hyvin vahvoja.

Lisäpohdintaa ja epävarmuutta lastenhoitovalintoihin tuo, nykyajalle tyypillinen, kaksijakoinen suhde lapseen: Yhtäältä vanhemmat

haluavat varustaa lapsen taidoilla ja kokemuksilla, joista on hänelle hyötyä myöhemmin elämässä, kuten työelämässä. Toisaalta vanhemmat haluavat suojella lasta ”raa’alta” ja stressaavalta maailmalta. Lasta lähestytään usein yhtä aikaa sekä futuristisesta että suojelevasta näkökulmasta. Toisinaan lapsi on tulevaisuuden tekijä – aktiivinen ja innokas uuden tiedon oppija. Toisissa yhteyksissä hän on taas hauras ja riippuvainen, ja häntä tulee suojella ja varjella monimutkaiselta maailmalta.

Lapsen ääni

Suomalaisilla perheillä on siis mistä valita. Lasten ja heidän perheidensä voidaan myös ymmärtää hyötyvän lastenhoitoon suunnatuista verovarjoista. Mutta pääsevätkö lapset itse kuitenkin vaikuttamaan siihen, miten heitä hoidetaan tai tiedämmekö, mihin he lastenhoitoon kohdennettuja verorahoja haluaisivat suunnata? Ja miten tällaista tietoa olisi mahdollista tuottaa?

Tietoa siitä, mitä lapset ajattelevat hyvästä lastenhoidosta on hyvin vähän. Tutkimus on kiinnittänyt katseensa pääsääntöisesti kunnallisten palvelujen piirissä oleviin lapsiin, ja tutkimustieto valaisee lähinnä päiväkotien arkea ja toimintakäytäntöjä. Suuri osa suomalaislapsista hoidetaan kuitenkin kotona. Monet lapset osallistuvat myös erilaiseen kerhotoimintaan. Näiden lasten hoito- ja kasvatuskokemuksista tiedetään hyvin niukasti.

Myöskään lasten toimijuuden monipolvisuus ei tule arkisessa elämässä useinkaan kuulluksi. Tämä johtuu usein siitä, että huolestuneet vanhemmat ja kasvattajat sivuuttavat lasten ajatukset puhumalla heidän puolestaan. Sen sijaan, että aikuiset olisivat kiinnostuneita siitä, mitä lapset tosiasiaa tekevät, pohtivat ja ajattelevat, he keskittävät huomionsa siihen, minkälaisia lasten ja nuorten tekemisten ja ajatusten pitäisi olla. (Ruckenstein 2013.) Lapset ovat edelleen pikemminkin toiminnan kohteita kuin itse toimijoita. Varhaiskasvatuksen kentällä

on tosin pyritty kehittämään lasten vaikutusmahdollisuuksia varhaiskasvatuksen arkeen ja ympäristöön.

On kuitenkin positiivista, että tutkimuksessa on alettu kehittää erilaisia toiminnallisia menetelmiä lapsen äänen tavoittamiseksi. On myös yhä yleisempää, että lasten tutkimisesta on siirrytty lasten kanssa tutkimiseen. Käsitykset siitä, mitä lapsen äänellä tarkoitetaan, ovat kuitenkin eriäviä. Yhtäältä esitetään, että meidän on mahdollista tavoittaa lapsen aito ääni, hänen sisimmät kokemuksensa ja tunteensa. Toisaalta lähderään liikkeelle ajatuksesta, että lapsen ääni on vuorovaikutuksen tulosta. Tästä näkökulmasta kaikessa lasten kuulemisessa on kyse pikemminkin merkitysten muodostamisesta omassa tilanneyhteydessään. Tutkijan ja vanhemman vastuulle jää tämän merkitysten muodostumisen prosessin tulkinta. (ks. Alasuutari, Karila, Alila & Eskelinen 2014.)

Uusi, 1980-luvulta voimistunut lapsuudentutkimus korostaa lapsen sosiaalista toimijuutta sekä heidän kykyään analysoida ympärillä olevaa maailmaa. Myös YK:n lapsen oikeuksien sopimus, jonka Suomi on ratifioinut, edellyttää, että lasta tulee kuunnella häntä koskevissa asioissa (YK:n lapsen oikeuksien sopimus 1989). Yksi tapa lisätä ymmärrystämme lasten hyvinvoinnista ja huomioida hänen osallisuutensa onkin ottaa lapset mukaan tutkimushankkeisiin. Maailman avaaminen lasten näkökulmasta tarkoittaa kuitenkin sitä, että lapsilähtöisyyden periaatteen tulisi toteutua tutkimuksissa monialaisesti: niin tutkimuskysymysten valinnassa, aineiston keruun metodeissa, aineiston analyysissä kuin myös tulosten käsitteellisessä tulkinnessa (Alanen 2009).

Johtopäätös

Lasten hyvinvointi on moniulotteinen ja vaikeasti rajattava ilmiö. Tämä jo siksi, että hyvinvointiin liittyy paljon yksilöllisiä ja tilanteisia tekijöitä ja toisaalta ”investoinnit” lasten hyvinvointiin ovat tulevaisuusvalintoja. Hyvinvointi asettuu monenlaisiin kehyksiin: voimme lähestyä hyvinvointia materiaalistien ehtojen näkökulmasta, tarkastella

sosiaalisten verkostojen ja palvelujen yhteyttä hyvinvointiin tai pohtia, miten itsensä toteuttaminen tai mielekäs tekeminen tuottavat hyvää oloa. Tarkasteluun kuuluu myös kysymys siitä, mitä ovat ne asiat ja prosessit, jotka tuottavat lasten hyvinvointia tukevaa kulttuuria: yhteisöllisyyttä, kunnioittamista tai kuulluksi tulemisen tunnetta.

Tulevaisuudessa lapset tulevat toimimaan yhteiskunnassa, jota emme vielä tunne. Tiedämme kuitenkin, että lasten ja heidän hyvinvointinsa tulisi olla lastenhoitopolitiikan perimmäinen kehittämisen motiivi. Samalla voidaan tavoitella muuta hyvää: taloudellista kilpailukykyä, toimivia perheen ja työn yhteensovittamisen käytäntöjä ja uutta luovaa luokkaa. Mutta riittääkö tämäkään? Vai haluammeko olla mukana kasvattamassa uutta sukupolvea, joka kokee osallisuutta ja yhteisöllisyyttä sekä on kykenevä tunnistamaan tulevan yhteiskunnan haasteita ympäristökysymyksistä globaaliin eriarvoisuuteen?

Tähän suunnanmuutokseen tarvitsemme lasten ja nuorten elämää koskevaa tietoa, joka kehystyy heidän kokemusmaailmallaan. Meidän on siis aika kysyä, millaisia sävyjä lastenhoitopolitiikka ja sen tulevaisuus saavat, jos niitä kommentoivat politiikan varsinaiset kohteet – lapset: lapset, joista monet ovat kotihoidossa lähes esikoululaisiksi asti; lapset, jotka yhä yleisemmin osallistuvat markkinapohjaisesti organisoituihin varhaiskasvatuspalveluihin; lapset, joiden hoitajina toimivat harvinaistuva joukko perhepäivähoitajia ja lapset, jotka ovat omalta osaltaan rakentamassa päiväkotiarkea. On kuultava siis heitä, joille monikulttuurisuus on jo perustavanlaatuisena osana elettyä elämää ja jotka kohtaavat muuttuvan yhteiskunnan palvelujen markkinoistumisesta lapsiperheiden taloudelliseen polarisoitumiseen, osana arkisia vuorovaikutus- ja kasvatuskäytänteitä.

Lähteet

- Aamulehti. 2.8.2012. <http://moro.aamulehti.fi/2012/08/02/alkoholistit-ko-koonnutvat-nyt-keskustorilla-taalla-on-mukava-ottaa-ryyppyja/> Luettu 17.6.2015.
- Aamulehti. 2.8.2012. Tunnettu lääkäri kohauttaa: Juopot ”ihmisroskat” vietävä keskustasta saarelle! <http://moro.aamulehti.fi/2012/08/02/professori-kohauttaa-ihmisroskat-siivottava-keskustasta-saarelle/> Luettu 17.6.2015.
- Aamulehti. 21.8.2014. <http://moro.aamulehti.fi/2014/08/21/lisaa-siivous-ta-ja-poliisikaynteja-kivipenkki-saa-lahtea-nain-pormestari-vastaa-keskustori-palautteeseen/> Luettu 17.6.2015.
- Alanen, Leena. 2009. ”Johdatus lapsuudentutkimukseen.” Teoksessa *Lapsuus, lapsuuden instituutiot ja lasten toiminta*, toim. Alanen, Leena & Kirsti Karila. Tampere: Vastapaino, 9–30.
- Alasuutari, Maarit & Kirsti Karila & Kirsi Alila & Mervi Eskelinen. 2014. *Vaikuta varhaiskasvatukseen. Lasten ja vanhempien kuuleminen osana varhaiskasvatuksen lainsäädäntöprosessia*. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:13. <http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2014/liitteet/tr13.pdf?lang=en> Luettu 18.4.2016.
- Allard, Erik & Yrjö Littunen. 1964. *Sosiologia*. Porvoo: WSOY
- Andersson, Jan Otto. 2012. ”Perustulo ja kohtuutalous – radikaali yhdis- relmä.” Teoksessa *Perustulon aika*, toim. Perkiö, Johanna & Kaisu Suopanki. Helsinki: Into, 91–100.
- Anttiroiko, Ari-Veikko & Arto Haveri & Veli Karhu & Aimo Ryyänen & Pentti Siitonen (toim.). 2007. *Kuntien toiminta, johtaminen ja hallin- tasuhteet*. Tampere: Tampere University Press. <http://url.fi/uos> Luettu 27.5.2014.
- Anttonen, Anneli. 2002. ”Universalism and social policy: a nordic-feminist revaluation.” *NORA* Vol. 10. No. 2., 71–80.
- Anttonen, Anneli & Lea Henriksson & Ritva Nätkin. 1994. *Naisten hyvin- vointivaltio*. Tampere: Vastapaino.
- Anttonen, Anneli & Liisa Häikiö & Kolbeinn Stefánsson & Jorma Sipilä. 2012. ”Universalism and the challenge of diversity.” Teoksessa *Welfare state, universalism and diversity*, toim. Anneli Anttonen & Liisa Häikiö & Kolbeinn Stefánsson. Cheltenham: Edward Elgar, 1–15.
- Anttonen, Anneli & Gabrielle Meagher. 2013. ”Mapping marketisation: con- cepts and goals.” Teoksessa *Marketization in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*, toim. Meagher, Gabrielle & Marta Zebehely. Stockholm Studies in Social Work 30. Stockholm: Stockholm University, 13–22

- Anttonen, Anneli & Jorma Sipilä. 2010. "Universalismi Britannian ja Pohjoismaiden sosiaalipolitiikassa". *Janus* Vol. 18. No. 2., 104–120.
- Anttonen, Anneli & Jorma Sipilä. 2000. *Suomalaista sosiaalipolitiikkaa*. Tampere: Vastapaino.
- Anttonen, Anneli & Jorma Sipilä. 1992. "Julkinen, yksityinen ja yhteisöllinen sosiaalipolitiikassa – sosiaalipalvelujen toimijat ja uudenlaiset yhteensovittamisen strategiat." Teoksessa *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*, toim. Riihinen, Olavi. WSOY, Helsinki, 435–462.
- Atkinson, Anton. 2015. *Inequality – What Can Be Done?* N.Y., Harvard University Press.
- Baumrind, Diana. 1988. "Raising competent children." Teoksessa *Child development today and tomorrow*, toim. Damon, William. San Fransisco: Jossey, 349–378
- Birnbaum, Simon. 2012. *Basic Income Reconsidered. Social Justice, Liberalism, and the Demands of Equality*. New York: Palgrave MacMillan.
- Doyal, Len & Ian Gough. 1991. *A theory of human need*. Lontoo: Palgrave Macmillan.
- Eduskunnan tarkistusvaliokunta. 2013. *Nuorten syrjäytyminen. Tietoa, toimintaa ja tuloksia?* Eduskunnan tarkistusvaliokunnan julkaisu 1/2013.
- Eriksson, Lars. (toim.). 1967. *Pakkoauttajat*. Helsinki: Tammi.
- Esping-Andersen, Gøsta. 1985. *Politics against markets: the social democratic road to power*. Princeton: Princeton University Press.
- Esping-Andersen, Gøsta. 1990. *The three worlds of welfare capitalism*. Cambridge: Polity press.
- Esping-Andersen, Gøsta. 2002. "A Child-Centred Social Investment Strategy." Teoksessa *Why We Need a New Welfare State*, toim. Esping-Andersen, Gøsta. Oxford: Oxford University Press.
- Forsberg, Hannele & Ritva Nätkin (toim.). 2003. *Perhe murroksessa*. Helsinki: Gaudeamus
- Gingrich, Jane. 2011. *Making Markets in the Welfare State*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Gun, Olle & Thomas Larsson. 16.11.2011. Ny skandal på Carema-boe. SVT Nyheter. <http://www.svt.se/nyheter/sverige/ny-skandal-pa-carema-boe> Luettu 1.10.2014.
- Harjula, Minna 2015. *Hoitoonpääsyn hierarkiat. Terveyskansalaisuus ja terveyspalvelut Suomessa 1900-luvulla*. Tampere: Tampere university press.
- Harrikari, Timo. 2014. "Nuorisotakuu sukupolvipoliittisena hallintana — hiljaisia reunaehdoja." Teoksessa *Nuorisotakuun arki ja politiikka*, toim. Gretscher, Anu & Kari Paakkunainen & Anne-Mari Souto & Leena Suurpää. Nuorisotakuun arki ja politiikka.
- Hasanen, Kirsi. 2013. *Narrating care and entrepreneurship*. Tampere: Tampere University Press.

- Heimo, Lauri. 2014. *The ideal of conditional cash transfers*. Pro gradu -tutkielma, Tampereen yliopisto, kulttuuri- ja yhteiskuntatieteiden yksikkö. Helsingin Sanomat. 5.6.2014. Helsingissä yhä vähemmän katupenkkejä – iäkkäät eivät pääse levähtämään. <http://www.hs.fi/kaupunki/a1401859050995> Luettu 18.5.2016.
- Helsingin Sanomat. 4.3.2012. Myös Räsänen vastustaa lasten kotihoidon tuen leikkaamista. <http://www.hs.fi/politiikka/a1305556936107> Luettu 18.4.2016.
- Helsingin Sanomat. 15.8.2013. Olof Palmen poika uskoo hyvinvointivaltioon. <http://www.hs.fi/kotimaa/a1376457020811> Luettu 20.4.2016.
- Hiilamo, Heikki. 2014. "Voisiko osallistava sosiaaliturva lisätä osallisuutta?" *Yhteiskuntapolitiikka* Vol. 79. No.1., 82–86.
- Hirvilampi, Tuuli. 2015. *Kestävän hyvinvoinnin jäljillä. Ekologisten kysymysten integroiminen hyvinvointitutkimukseen*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 136, Kela. Helsinki: KELA.
- Hirvilampi, Tuuli & Senja Laakso & Michael Lettenmeier. 2014. *Kohtuuden rajat Yksinasuvien perusturvan saajien elintaso ja materiaallinen jalanjälki*. Sosiaali- ja terveysturvan tutkimuksia 132. Helsinki: Kela.
- Hoikkala, Tommi. 1993. *Katoaako kasvatus, himmeneekö aikuisuus? Aikuis-tumisen puhe ja kulttuurimallit*. Helsinki: Gaudeamus.
- Hylland-Eriksen, Thomas. 2002. *Hetken tyrannia*. Helsinki: Johnny Kniga.
- Häikiö, Liisa. 2014. "Institutionalization of sustainable development in decision-making and everyday life practices: A critical view on the Finnish case." *Sustainability* Vol. 6 No. 9., 5639–5654.
- Ilta-Sanomat. 21.3.2012. Keltinkangas-Järvinen. <http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/art-2000000487997.html> Luettu 20.4.2016.
- Isola, Anna-Maria. 2012. "Hyviä työntekijöitä ja veronmaksajia. Syntyvyysretoriikka 2000-luvun alun Suomessa." *Janus* Vol. 20. No. 3., 334–352.
- Jaakkola, Jouko & Panu Pulma & Mirja Satka & Kyösti Urponen. 1994. *Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisen sosiaalisen turvan historia*. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto.
- Jenks, Chris. 1996. "The Post-modern Child". Teoksessa *Children in Families: Research and Policy*, toim. Brannen, Julia & Margaret O'Brien. London: Falmer, 13–25.
- Jokinen, Eeva. 2005. *Aikuisten arki*. Helsinki: Gaudeamus.
- Julkunen, Raija. 2009. "Perustulo – kuinka sama idea toistuvasti kohtaa sosiaalidemokraattisen hyvinvointivaltion." Teoksessa *Ajatuksen voima. Ideat hyvinvointivaltion uudistamisessa*, toim. Kananen Johannes ja Juho Saari. Helsinki: Minerva, 261–290.
- Juvén, Sonja. 2014. *Nollatyösopimuksella työskentelyyn liittyvä epävarmuus kaupan alan työntekijöiden kokemana*. Sosiaalipolitiikan kandidaatin-tutkielma, YKY, Tampereen yliopisto.

- Kaltiala-Heino, Riittakerthu & Sari Fröjd. 2008. ”Nuoruusikäisen itsemäärääminen ja pakolla auttaminen.” Teoksessa *Tutkijapuheenvuoroja terveydenhuollosta*, toim. Ashorn Ulla & Juhani Lehto. Helsinki: Stakes.
- Kansallinen omaishoidon tuen kehittämisohjelma. 2014. Työryhmän loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2014: 2. Helsinki: STM. http://www.stm.fi/julkaisut/nayta/-/_julkaisu/1877786 Luettu 3.6.2014.
- Karsio, Olli & Anneli Anttonen. 2013. ”Marketisation of eldercare in Finland: legal frames, outsourcing practices and the rapid growth of for-profit services.” Teoksessa *Marketization in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*, toim. Meagher, Gabrielle & Marta Zebehely. Stockholm Studies in Social Work 30. Stockholm: Stockholm University, 85–125.
- Kekkonen, Urho. 1952. *Onko maallamme malttia vaurastua?* Helsinki: Otava
- Kettunen, Pauli & Klaus Petersen (toim.). 2011. *Beyond welfare state models: Transnational historical perspectives on social policy*. Cheltenham: Edward Elgar.
- Keynes, John Maynard. 1951. *Työllisyys, korko ja raha: yleinen teoria*. Suom. Ahti Karjalainen ja Pentti Kivinen (alkup. 1936). Porvoo: WSOY
- Koistinen, Pertti. 2014. *Työ, Työvoima ja Politiikka*. Tampere: Vastapaino.
- Kopomaa, Timo. 2014. Kaikenikäisille sopivan kaupunkipuiston luominen vaikeaa – kuka ottaa penkit käyttöönsä? http://yle.fi/uutiset/tutkija_kai-kenikaisille_sopivan_kaupunkipuiston_luominen_vaikeaa_kuka_ot-taa_penkit_kayttoonsa/7601803 Luettu 20.4.2016.
- Koskela, Hille. 2009. Pelkokierre. Helsinki: Gaudeamus.
- Kuusi, Pekka. 1961. *60-luvun sosiaalipolitiikka*. Helsinki: WSOY.
- Kvist, Ojn & Johan Fritzell & Bjørn Hvinden & Olli Kangas (toim.). 2012. *Changing social equality: The nordic welfare model in the 21st century*. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. Helsinki: STM & Kuntaliitto. http://www.stm.fi/c/document_library/get_Bristol_Policy
- Laki omaishoidon tuesta 2.12.2005/937. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2005/20050937> Luettu 20.4.2016.
- Lane, Jan-Erik. 2000. *The public sector. Concepts, models and approaches*. London: Sage Publications
- Latour, Bruno. 2006. *Emme ole koskaan olleet moderneja*. Tampere: Vastapaino
- Lehtonen, Turo-Kimmo. 2008. *Aineellinen yhteisö*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Lister, Ruth. 2003. ”Investing in the Citizen-Workers of the Future: Transformations in Citizenship and the State under New Labour.” *Social Policy and Administration* Vol. 37., 427–443.
- Lith, Pekka. 2013. *Vanhusten ja erityisryhmien yksityisen palveluasumisen kilpailutilanne*. TEM raportteja 9/2013. <http://www.tem.fi/files/35708/>

- TEMap_9_2013.pdf Luettu 18.4.2016. Lähde, Ville. 2013. *Niukkuuden maailmassa*. Tampere: niin & näin.
- Mankiw, Gregory & Mark Taylor. 2008. *Macroeconomics*. New York: Palgrave Macmillan.
- Mattila, Yrjö & Tiina Kakriainen. 2014. ”Kunnan työntekijät arvioimassa omaishoitoa – kuntien omaishoidon työntekijöiden näkemyksiä omaishoitojärjestelmän toimivuudesta aja kehittämistarpeista.” Teoksessa *Rakas mutta raskas työ. Kelan omaishoitohankkeen ensimmäisiä tuloksia*, toim. Tillmann Päivi & Laura Kalliomaa-Puha & Hennamari Mikkola. Työpapereita 69/2014. Helsinki: Kela. <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/144109/Tyopapereita69.pdf?sequence=1> Luettu 29.3.2016]
- Meagher, Gabrielle & Marta Szebehely (toim.). 2013. *Marketization in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*. Stockholm Studies in Social Work 30. Tukholma: Stockholm University.
- Miettinen, Anneli. 2012. *Perhevapaakäytännöt Suomessa ja Euroopassa 2012*. Väestöliiton Väestöntutkimuslaitoksen työpaperi 2012 (1). Helsinki: Väestöliitto.
- Mononen, Tuija & Tiina Silvasti. 2012. *Hyvä ja paha ruoka: ruoan tuotannon ja kuluttamisen vaikutukset*. Helsinki: Gaudeamus.
- Morgan, David. 2009. *Acquaintances: the space between intimates and strangers*. Maidenhead: Open University Press.
- Myrskylä, Pekka. 2011. *Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella*. Työ ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2011. Helsinki.
- Nenonen, Marko. 2006. *Lapiolinjalla. Työttömät pakkotöissä 1948–1971*. Jyväskylä: Atena.
- OECD. 2008. *Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries*. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/social-issues-migration-health/growing-unequal_9789264044197-en#page1 Luettu 18.4.2016.
- OECD. 2010. *Economic survey of Finland, 2010. Policy Brief*. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/economics/oecd-economic-surveys-finland-2010_eco_surveys-fin-2010-en Luettu 14.11.2013.
- Omaishoidon tuki. Opas kuntien päättäjille. 2006. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriön oppaita 2005:30. Helsinki: STM. <http://urly.fi/uou> Luettu 3.6.2014.
- Paavonen, Tapani & Olli Kangas. 2006. *Eduskunta hyvinvointivaltion rakentajana*. Helsinki: Suomen eduskunta.
- Panitch, Leo & Gregory Albo & Vivek Chibber (toim.). 2011. *The crisis and the left*. Lontoo: Merlin Press.
- Perttula, Rauno. 2015. *Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalisuudessa*. Akateeminen väitöskirja. Jyväskylä: University of Jyväskylä.

- Perälä, Jussi. 2014. Huumeiden sekakäyttäjien arkeen kuuluu ”säättäminen” https://blogi.thl.fi/web/poreilua/etusivu/-/blogs/huumeiden-sekakayttajien-arkeen-kuuluu-saataminen?p_p_auth=LDubhn7o Luettu 17.6.2015.
- Petersen, Ole Helby & Ulf Hjelm. 2014. ”Marketization of welfare services in Scandinavia: A review of Swedish and Danish experiences.” *Scandinavian Journal of Public Administration* Vol. 17. No. 4., 3–20.
- Petrell, Tuija. 2013. ”Keskustorin ihmisroskat: järjestyshäiriöt ja asunnotomien kategorisointi tamperelaisessa lehdistössä.” *Alusta! 24.9.2013*. <http://alusta.uta.fi/artikkelit/2013/09/24/keskustorin-ihmisroskat.html>
- STM: Potilasdirektiivi (Rajat ylittävä terveydenhuolto), Sosiaali- ja terveysministeriö <http://www.stm.fi/potilasdirektiivi> Luettu 15.9.2014.
- Rajanti, Taina. 1999. *Kaupunki on ihmisen koti*. Helsinki: Tutkijaliitto.
- Ratkaisujen Suomi. 2015. Pääministeri Juha Sipilän hallituksen strateginen ohjelma 29.5.2015. http://valtioneuvosto.fi/documents/10184/1427398/Ratkaisujen+Suomi_FI_YHDISTETTY_netti.pdf/801f523e-5dfb-45a4-8b4b-5b5491d6cc82 Luettu 29.3.2016.
- Rifkin, Jeremy. 2014. *The Zero Marginal Cost Society. The internet of things, the collaborative commons, and the eclipse of capitalism*. New York: Palgrave MacMillan.
- Riihelä, Marja & Risto Sullström & Matti Tuomala. 2010. *Trends in top income shares in Finland 1966-2007*. VATT-tutkimuksia 157. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus.
- Riihinen, Olavi (toim.). 1992a. *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*. Helsinki: WSOY.
- Riihinen, Olavi. 1992b. ”Näkökulmia tulevaisuuteen.” Teoksessa *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*, toim. Riihinen, Olavi. Helsinki: WSOY, 603-638.
- Roos, J.P. 1992. ”Keskiluokka ja hyvinvointivaltio: uusi hyvinvointisopimus?” Teoksessa *Sosiaalipolitiikka 2017. Näkökulmia suomalaisen yhteiskunnan kehitykseen ja tulevaisuuteen*, toim. Riihinen, Olavi. Helsinki: WSOY, 321-338.
- Ruckenstein, Minna. 2013. *Lapsuus ja talous*. Helsinki: Gaudeamus
- Saarikangas, Kirsi. 2006. *Eletyt tilat ja sukupuoli. Asukkaiden ja ympäristön kulttuurisia kohtaamisia*. Helsinki: SKS.
- Sandberg, Otso. 2015. *Hallittu syrjäytyminen – Miten syrjäytymisestä muodostui lähes jokaiseen meistä ulottuva riski?* Akateeminen väitöskirja. Tampere: Tampere University Press.
- Sandel, Michael. 2012. *What money can't buy: the moral limits of markets*. New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Satka, Mirja & Leena Alanen & Timo Harrikari & Elina Pekkarinen (toim.). 2011. *Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta*. Tampere: Vastapaino

- Seymour, Richard. 2014. *Against austerity – How can we fix the crisis, they made*. London: Pluto press.
- Sipilä, Jorma & Eva Österbacka. 2013. *Enemmän ongelmien ehkäisyä, vähemmän korjailua? Perheitä ja lapsia tukevien palvelujen tuloksellisuus ja kustannusvaikuttavuus*. Valtionvarainministeriö: Valtionvarainministeriön julkaisuja 11/2013.
- Snow, Robert & Dennis Brisset. 1986. "Pauses: "Explorations in social rhythm."" *Symbolic Interaction*. Vol. 9 No. 1, 1–18.
- Sotkanet. Tilastotietoja suomalaisten terveydestä ja hyvinvoinnista. Helsinki: THL. Sotkanet.fi Luettu 12.4.2016
- Standing, Guy. 2016. Luento KELA:n perustuloseminaarissa. <https://www.youtube.com/watch?v=tp8vd0g0FQg> Luettu 20.4.2016.
- Standing, Guy. 2009. *Work after Globalization. Building Occupational Citizenship*. Cheltenham & Northampton: Edward Elgar.
- Stefánsson, Kolbeinn. 2012. "What is in a word? Universalism, ideology and practice." Teoksessa *Welfare state, universalism and diversity*, toim. Anneli Anttonen, Liisa Häikiö & Kolbeinn Stefánsson. Cheltenham: Edward Elgar, 42–68.
- STM ja Kuntaliitto. 2013. Laatusuositus hyvän ikääntymisen turvaamiseksi ja palvelujen parantamiseksi. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2013:11. http://www.kunnat.net/fi/asiantuntijapalvelut/soster/sosiaalipalvelut/ikaantyneet/laatusuositus/Documents/01_Laatusuositus_hyv%C3%A4n_ik%C3%A4%C3%A4ntymisen_turvaamiseksi_ja_palvelujen_parantamiseksi_2013.pdf Luettu 18.4.2016.
- STM: Potilasdirektiivi. Rajat ylittävä terveydenhuolto. Sosiaali- ja terveysministeriö <http://www.stm.fi/potilasdirektiivi> Luettu 15.9.2014.
- Strandell, Harriet. 2012. "Policies of Early Childhood Education and Care. Partnership and individualization." Teoksessa *The modern child and the Flexible Labour Market*, toim. Anne Trine Kjørholt & Jens Qvortrup. Houndmills: PalgraveMacmillan, 222–240.
- Streeck, Wolfgang. 2012. Wolfgang Streeck – Germany. *European Societies*. Vol. 14. No. 1., 137—139.
- Suomen virallinen tilasto (SVT): Tulonjaon kokonaistilasto. <http://www.stat.fi/til/tjkt/> Luettu 18.4.2016.
- Suopajarvi, Tiina. 2014. "Kävelyssä rakentuva paikka. Oulun kaupunkikeskusta seniorikaupunkilaisten sosiomateriaalisena ympäristönä." *Sociologia* Vol. 51 No. 4.
- Tampereen kokoomuksen kuntavaaliohjelma (2012) <http://tamperelainen-kokoomus-fi-bin.directo.fi/@Bin/a0e8ea9b7aa53a2314989f6b6fdb-c3a90/1461664381/application/pdf/413820/KTAkunnallisvaaliohjelma040912.pdf> [viitattu 26.4.2016]
- Taimio, Heikki (toim.). 2007. *Talouksavun bedelmät – kuka sai ja kuka jäi ilman?* Helsinki: Työväen sivistysliitto.

- Therborn, Göran. 1995. *European modernity and beyond. The trajectory of european societies 1945–2000*. London: Sage publications.
- Tiainen, Pekka. 2015. Helsingin Sanomat. 7.9.2015. Vieraskynä: Palkkatuen lisääminen tepsiä pitkäaikaistyöttömyyteen. <http://www.hs.fi/paakirjoitukset/a1441508992821> Luettu 18.4.2016.
- Titmuss, Richard. 1963. *Essays on 'The welfare state'*. (second edition). London: Unwin university books.
- TEM. 2016. Työttömyysturvalla töihin tai yrittäjäksi. Tiedotteet: Työ. http://www.tem.fi/tyo/tiedotteet_tyo?89506_m=120325 Luettu 18.4.2016.
- Toikko, Timo. 2012. *Sosiaalipalveluiden kehityssuunnat*. Tampere: Tampere University Press.
- Vabø, Mia & Karen Christensen & Frode Fadnes Jacobsen & Håkan Dalby Trætteberg. 2013. "Marketisation in Norwegian eldercare: preconditions, trends and resistance." Teoksessa *Marketization in Nordic eldercare: a research report on legislation, oversight, extent and consequences*, toim. Gabrielle Meagher & Marta Zebehely. Stockholm: Stockholm Studies in Social Work 30, Stockholm University, 163–202.
- Valkama, Katja & Ulla Isosaari. 2011. "Intangible labour – Informal caregivers as a hidden resource of social and health care services. The Finnish support for informal care." *Työelämän tutkimuspäivien konferenssijulkaisu* 2/2011, 190–200. Tampereen yliopisto. Työelämän tutkimuskeskus.
- Valokivi, Heli & Minna Zechner. 2009. "Ristiriitainen omaishoiva – läheisen auttamisesta kunnan palveluksi." Teoksessa *Hoiva: Tutkimus, politiikka ja arki*, toim. Anttonen Anneli & Heli Valokivi & Minna Zechner.
- Van Parijs, Philippe. 1995. *Real Freedom for All. What (if anything) can justify capitalism?* Oxford: Claron Press.
- Vanhuspalvelulaki eli Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalvveluista 28.12.2012/980
- Waris, Heikki. 1962. *Suomalaisen yhteiskunnan sosiaalipolitiikka: Johdatus sosiaalipolitiikkaan*. Porvoo: WSOY
- Vehviläinen, M, Toivo, M, Häikiö, L, Marjeta, A-L, Åkerman, M, Uotinen, J & Peltola, T: Ilmastomuutos ja ympäristö elämässäni -kirjoituskilpailu 2010-2011 [elektroninen aineisto]. FSD2759, versio 1.0 (2012-07-05). Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Kansanrunousarkisto [tuotaja], 2011. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto [jakaja], 2012.
- Vuori, Jaana & Ritva Nätkin (toim.). 2007. *Perhetyön tieto*. Tampere: Vastapaino.
- Wyness, Michael. 2006. *Childhood and Society. An Introduction to the Sociology of Childhood*. New York: Palgrave macmillan.
- YK:n yleissopimus lapsen oikeuksista. 1989. https://www.unicef.fi/files/unicef/pdf/LOS_A5fi.pdf
- Zelizer, Viviana. 1985. *Pricing the Priceless Child: The Changing Social Value of Children*. New York: Basic Books.